
Transnationaliseringen af husmoderlige pligter¹

AF NINNA NYBERG SØRENSEN

Migrantkvinder i service- og omsorgsindustrien er marginaliserede i forhold til medborgerskab, både i de lande, de arbejder i, og af de større migrantgrupper de tilhører. Alligevel formår mange at modarbejde og omforme deres livsbetingelser gennem udviklingen af transnationale relationer.

Man ser dem i internationale lufthavne, på større hoteller, og i storbyernes parker. Kvinder fra Asien, Afrika og Latinamerika, der med store kufferter er rejst ud for at finde arbejde i den globale service- og omsorgsindustri. De fleste gør rent, og passer børn, syge og gamle. Både i forskningsverdenen og den offentlige debat opfattes de nye kvindelige migrantarbejdere som et udtryk for *femini- sering* af international migration. I det omfang dette begreb anvendes til at betegne et kvantitativt forhold – at kvinder udgør en stigende andel af verdens migranter (Castles og Miller 1993) – er der formodentlig ikke tale om en ny tendens. Visse flygtninge-, asyl- og migrationsbevægelser har længe været domineret af kvinder (Zlotnik 1999), de fleste består af nogenlunde lige mange kvinder og mænd, og i nyere tid har kvinders andel af internationale migranter været nogenlunde konstant, nemlig 47% af i alt 75 millioner i 1965 og 48% af i alt 120 millioner i 1990 (Castles 1999). Andre har

derimod peget på en kvalitativ ny tendens, nemlig at kvinders rolle i international migration har ændret sig fundamentalt. Kvinder er i stigende grad initiativmigranter, det vil sige dem der leder og dominerer visse migrationsstrømme, og det gælder uanset om de er unge eller ældre, er i parforhold eller ej, eller er mødre. Visse migrationer, f.eks. fra Sydøstasien til Mellemøsten eller fra Latinamerika til Sydeuropa, har længe været domineret af kvinder (Anthias og Lazaridis 2000). Migration er en kønnet proces, og det betyder, at køn ikke blot må indgå som en variabel i en given migrationsanalyse, men at langt de fleste antagelser om migration må gentænkes (Sørensen 1994a, Goldring 1996, Mahler 1998, Pessar 2001).

Med udgangspunkt i feltarbejder foretaget blandt dominikanere i USA (1991-94), dominikanske og marokkanske migrantarbejdere i Spanien (1996-97), og et igangværende forskningsprojekt omkring dominikanske og colombianske migranternes transnationale praksisser mellem Europa og hjemlandene (2002-2003), vil jeg reflektere over kvindedominerede migrationer, ikke mindst transnationaliseringen af husmoderlige pligter. Jeg vil med eksempler fra dominikansk migrationspraksis se på, hvordan kvindelig migration er organiseret og diskutere, hvordan kvinders transnationale praksisser adskiller sig fra mænds. Som diskussionsramme vil jeg indledningsvist skitsere det teoretiske felt. Undervejs vil jeg demonstrere det nyttige i at arbejde med en transnational og multilokal metodisk vinkel (Sørensen 1994b). Da mænds og kvinders (køns-)roller hele tiden forhandles indenfor et stærkt ideologiseret felt, er det nemlig ikke ligegyldigt, hvor en migrationsbevægelse starter, hvem den involverer, og fra hvilken social position en bestemt erfaring fortælles. For eksempel er migrantkvinder bevidste om, at deres handlinger vurderes i flere forskellige nationale og kulturelle kontekster. Både positioner i hjemlande og migrantdestinationer indgår i

et hierarki, der lettere bliver synligt, når forskningen er multilokal og komparativ.

MIGRATION I EN GLOBALISERET VERDEN

Migration eller befolkningsbevægelser over internationale grænser opfattes i klassisk migrationsteori som en konsekvens af udviklingsforskelle mellem sender- og modtagerlande. Hvis lokal udvikling ikke følger trit med den lokale befolkningstilvækst antages det, at mennesker fra mindre udviklede lande vil rejse til mere udviklede lande. Med erkendelsen af globaliseringen er en fundamentalt anderledes måde at forstå migrationsdynamikker på blevet introduceret. Kritisk forskning indenfor både samfundsvidenskaberne og humaniora påpeger, at den nationalstatslige logik, der opdeler verden i fattige sender- og rige modtagerlande, ikke nødvendigvis er den bedste til at forstå migration. En teoriretning har taget fat på det klassiske diasporabegreb, og omdefinert det fra kun at omfatte fordrevne (eksempelvis den jødiske, armenske og palæstinensiske diaspora), til også at have en vis forklaringsværdi i forhold til nye og mere 'blandende' migrationer som f.eks. den kinesiske, den somaliske og den dominikanske, hvor det kan være svært at adskille økonomiske og politiske motivationsfaktorer.

Moderne diasporaer, hævder denne teoriretning, består af befolkninger, der er spredt fra et oprindeligt hjemland til mindst to, men oftest flere, migrationsdestinationer, i hvilke de har minoritetsstatus. Diasporiske befolkninger opfatter ikke sig selv – og opfattes måske heller ikke af værtslandet – som fuldt accepterede, hvorfor de oftest opretholder en identitet og gruppesolidaritet med udgangspunkt i det oprindelige hjemland (Safran 1991). I modsætning til nationalstaters krav om én, og kun én, loyalitet, identificerer migrantdiasporaer sig ofte i forhold til flere nationale fællesskaber. De opbygger med andre ord tilhørsforhold til transnationale kollektiviteter

omfattende både det oprindelige hjemland, det nuværende bosted og andre steder i verden, hvor dele af diasporaen befinder sig. Netop herved adskiller diasporaforståelsen af migranter sig radikalt fra f.eks. indvandrerbegrebet (Clifford 1994). Medlemmer af migrantdiasporaer er ikke på vej 'ind' i et nyt samfund, de formodes at integreres i over tid, på samme måde som indvandrer- og integrationsbegrebet indikerer (Fuglerud 2001).

I modsætning til diasporatilgangens mere humanistiske fokus på migranten, migrantidentiteter og diasporiske relationer, har den transnationale tilgang søgt at sammentænke dynamikkerne mellem den enkelte migrant og de involverede nationalstater (Glick Schiller et al 1992, Basch et al 1994, Smith og Guarnizo 1998, Portes m.fl. 2001).² Empiriske studier har vist, hvordan migranter udvikler og vedligeholder sociale, økonomiske og politiske relationer mellem mennesker, samfund og institutioner på tværs af nationalstatslige grænser. For eksempel har globaliseringen af produktionen betydet, at nye produktions- og forbrugsmønstre er blevet introduceret og adgangen til informationer om livsvilkår andre steder er blevet forøget. Introduktionen af pengeøkonomi og information om andre steder har ikke alene forstærket motivationen for at migrere, men også skabt den nødvendige finansielle og kulturelle kapital til at gøre det (Portes 2001).

Når større migrantgrupper har etableret sig i en eller flere migrantdestinationer, etableres transnationale netværk hvorigenem informationer, finansiell og human kapital flyder. Der skabes et transnationalt socialt rum, eller i Bourdieuske termer, et felt struktureret af sociale kræfter og kampe (Bourdieu 1990, Bourdieu og Waquant 1992). Dette felt er ikke nødvendigvis harmonisk, da økonomiske, socio-kulturelle og politiske praksisser og diskurser hele tiden forhandles i forhold til mindst to nationalstater og endnu flere lokale eller partielle fortolkninger indeholdt i nationale ideolo-

gier. Det gør sig i udpræget grad gældende i det dominikanske transnationale rum, der ikke alene afspejler eksisterende køn-, klasse- og racehierarkier i det dominikanske samfund, men også migrantgruppernes varierende sammensætning i forskellige migrationsdestinationer.

DOMINIKANSK TRANSNATIONALISME

Dominikansk migration var indtil 1961 stærkt begrænset, men steg eksplosivt som følge af opgøret med diktator Rafael Trujillos 30-årige regime og den efterfølgende politiske uro.³ Flere oppositionsledere måtte flygte i eksil, og den amerikanske regering, som for alt i verden ville undgå et nyt Cuba i det Caribiske område, udstedte velvilligt indrejsevisum til USA. Mellem 1961 og 1985 migrerede mere end 400.000 til USA, hvoraf mange, men ikke alle, havde den politiske flygtnings karakteristika.⁴ Fra midten af 1980'erne, hvor landet var blevet nogenlunde politisk stabilt, men den økonomiske udvikling til gengæld sat i stå, begyndte store dele af middelklassen at migrere. I 1990'erne var op mod 10 procent af ø-statens befolkning involveret i migration til USA, primært New York, og kønsfordelingen ændret fra en svag overrepræsentation af mænd til at inddrage begge køn nogenlunde ligeligt (Gonzales 2000, Sørensen 1994a).

Nogle af disse migranter måtte starte på bunden af det amerikanske arbejdsmarked. Dominikanske kvinder fandt primært arbejde i New Yorks tekstilindustri, mens kun 11,5% arbejdede i service- og omsorgssektoren (Grasmuck og Pessar 1991). Over tid lykkedes det andre – primært, men ikke udelukkende mænd – at etablere små og mellemstore virksomheder, der i dag inkluderer mindre industrier, kommercielle og finansielle foretagender (f.eks. visum-, pengeoverførsels- og telefonbureauer, der servicerer dominikanske og andre migrantgrupper i USA). Disse virksomheder er ikke blot transnationale ved at være iværksat og

drevet af migranter. Deres fortsatte eksistens er på flere måder afhængig af fortsatte relationer mellem den Dominikanske Republik og USA. Det er for eksempel ikke ualmindeligt, at dominikanske forretningsrejserende fylder deres kufferter med maskindele, computerudstyr, prøver på design og andre dele, der tages i anvendelse af firmaer drevet i den Dominikanske Republik, når de rejser hjem på besøg (Portes og Guarnizo 1991). Skønt i mindre skala har deres 'medfølgende hustruer', der næsten alle er erhvervsaktive i USA, ofte fyldt deres kufferter med modetøj, kosmetik og husholdningsredskaber. Kufferternes indhold bliver senere solgt fra bagdøren i familiernes nybyggede huse i de migrantkvarterer, der er opstået i flere både større og mindre byer i den Dominikanske Republik (Sørensen 1994a, se også Freeman 2000). Den indkomst, der genereres af disse uformelle aktiviteter, vil senere ofte blive investeret i en formalisering af virksomheden, til at åbne en rigtig butik, eller blive brugt til at finansiere familiemedlemmers migration.

I den Dominikanske Republik udgør de transnationale migranter endvidere en vigtig politisk gruppe. Ingen større politiske partier er de sidste 15 år gået til valg uden at have eksporteret dele af deres valgkammer til New York. Den dominikanske stat har siden 1994 anerkendt dobbelt statsborgerskab, og flere *US-residents* er blevet valgt til lokale embeder. Den forrige Dominikanske præsident, Leonel Fernandez, 1996-2001, er opvokset i New York, og blev blandt andet valgt på stemmer fra diasporaen.

De ekstensive migrantnetværk mellem den Dominikanske Republik og USA blev allerede i begyndelsen af 1970'erne begrebsliggjort som diaspora af antropologen Glenn Hendricks (1974). I 1980'erne fastslog studier foretaget af Pessar (1982) og Garrison og Weiss (1987) migrationens cirkulære karakter, at dominikanske migranter bevæger sig frem og tilbage mellem øen og USA, og at cirkulationen finder sted gen-

nem familienetværk. I starten af 1990'erne begyndte flere studier at pege på migrationens transnationale karakter, måder hvorpå den dominikanske migrationsproces er 'bundet sammen af et bi-nationalt marked for varer og arbejdskraft, af sociale netværk og transnationale hushold' (Grasmuck og Pessar 1991), der 'ikke nødvendigvis har medført et sammenbrud i sociale relationer i lokalsamfundene på øen' (Georges 1990), men snarere har etableret en form for 'grænseløst transnationalt rum' (Guarnizo 1994), eller en 'grænseløs befolkning, der konstant bevæger sig mellem to nationalstater, sprog og kulturer' (Duany 1998).

Dominikansk transnationalisme har nærmest slået sig fast som en akademisk disciplin, og måske netop derfor er kritikken begyndt at vokse, ikke mindst fra det nyligt etablerede Dominican Studies Institute på City College i New York, hvor en ny generation af dominikanske intellektuelle er begyndt at pege på begrænsningerne i det transnationale perspektiv. På det empiriske plan er vi, der i årevis har beskæftiget os med dominikansk migration, blevet kritiseret for at have fokuseret på 'succeshistorierne', på middelklassens velfungerende transnationale netværk, etniske virksomheder og politisk deltagelse. Men, hævder kritikerne med rette, som samlet gruppe er dominikanerne selv efter 40 års intensiv migration stadig blandt de dårligst stillede migrantgrupper i New York (Hernández og Rivera Batiz 1997). Mange lever under fattigdomsgrænsen. Og manges udokumenterede status gør det umuligt for dem at forbedre deres økonomiske levevilkår, endelige udfolde deres politiske deltagelse i såvel det amerikanske som det dominikanske samfund. I det omfang, der er tale om transnationalisme, udgør denne orientering snarere et problem end en ressource. At migranterne vedbliver at rette deres økonomiske og politiske aktivitet mod hjemlandet betyder nemlig, at de ikke inkorporeres i det amerikanske samfund og vedbliver at være 2. klasses borgere (se f.eks. Torres-Saillant 2001).

At et perspektiv synliggør paradokser, gør det ikke i sig selv uanvendeligt, men giver naturligvis anledning til teoretisk overvejelse. Selv har jeg fundet det frugtbart at arbejde med en skelnen mellem *transnationalisme*, defineret som handlinger og diskurser, der muliggør deltagelse i flere nationalstater, og *transnationale praksisser*, der udfoldes på tværs og trods af nationalstatslige grænser og potentielt udfordrer, men ikke nødvendigvis overskrider, dem. Perspektivet kan nuanceres yderligere ved at inddrage forskellige migrationsdestinationer, for eksempel USA og Europa, forskellige regioner i den Dominikanske Republik, disses inkorporering i den internationale migration på forskellige historiske tidspunkter, samt de kønsspecifikke arbejdsmarkeder der migreres til. Herved synliggøres variationen i de transnationale netværk, samt variationen i de transnationale relationer, som det er muligt at opretholde fra forskellige positioner og forskellige steder.

Begrebet 'det transnationale sociale rum' er særdeles velegnet til at gentænke forholdet mellem geografisk og socialt rum. Det er et relationelt begreb, der gør det muligt at identificere forskellige magtrelationer i feltet. Disse omfatter blandt andet stater magt over befolkninger, familiers magt over individer, og magtrelationer mellem arbejdsgivere og arbejdstagere, tilsammen altafgørende for de former hvorunder forskellige transnationale aktører bevæger sig over grænser (Anderson 2001).

KVINDEDOMINERET MIGRATION TIL EUROPA

Allerede fra midten af 1980'erne begyndte den dominikanske diaspora at sprede sig til nye destinationer: til nabøerne Puerto Rico og Curacao, til Venezuela og andre latinamerikanske lande, og en mindre gruppe veluddannede dominikanere, primært tandlæger, havde slået sig ned i Spanien. Fra begyndelsen af 1990'erne intensiveredes migrationsstrømmen mod Europa imidlertid:

til Spanien, hvor den største gruppe befinder sig, til andre sydeuropæiske destinationer såsom Italien og Grækenland, og via Curacao til Holland, og derfra bandt andet til Schweiz og Belgien (Gallardo Rivas 1995, Sørensen 1999a). I modsætning til migrationen til USA, er migrationen til Europa kvindedomineret. Omkring 85 procent af samtlige migranter er kvinder (Sørensen 1999a, 1999b). Størstedelen kommer fra marginaliserede landområder, der ikke har transnationale netværk til USA. Hovedparten er ansat som hushjælp. De gør rent, laver mad, og passer børn, syge og gamle. Mange bor hos arbejdsgiveren, både fordi det ofte er et krav, men også fordi det betyder færre udgifter til mad og transport, hvorved det bliver muligt enten at spare størstedelen af den (ringe) indkomst op eller at sende den hjem til familien.⁵

Et af de hyppigst fremførte argumenter i den offentlige såvel som den akademiske debat om migrantarbejdere i den huslige sektor er, at husarbejdere bevæger sig i et stærkt begrænset transnationalt rum, der ikke tåler sammenligning med migrantentreprenøren eller andre socialt mobile migrantgrupper. Først og fremmest på grund af arbejdsgiverens stort set uindskrænkede magt til at fastsætte arbejds- og lønbetingelser, dernæst på grund af stater begrænsede eller fraværende mulighed for kontrol af arbejdsbetingelser bag hjemmenes private vægge. Derudover hævdes det ofte, at dette transnationale rum ikke er det bedste rum at udfolde mere følelsesmæssige sociale relationer i. Fysisk adskillelse fra børn, forældre, mænd og andre slægtninge er hårdt, både for migranten og dem hun efterlader i hjemlandet. Migrantkvinder marginaliseres med andre ord på adskillige niveauer:⁶ de har kun begrænsede rettigheder som quasi-medborgere, de fratages muligheden for daglig omgang med deres egen familie, de oplever en nedadgående social mobilitet, og de marginaliseres af den bredere migrantgruppe fra deres eget hjemland, der

oftest ser ned på husarbejdere og ikke ønsker at blive identificeret med denne gruppe i det offentlige rum (Salazar Parreñas 2001).

Mange migrantkvinder forholder sig ikke desto mindre aktivt til deres oplevelse af marginalisering og formår via forskellige praksisser at modarbejde og omforme de magtrelationer, der undertrykker dem. For

eksempel ved at opbygge transnationale relationer til husarbejdere i andre lande (Salazar Parreñas, op. cit.), eller til husarbejdere fra andre migrantsendernationer i det land, de arbejder i (Anderson 2001). At skifte fra 'hos-boende' til 'selvstændig' husarbejder og få adgang til jobs via etablering af egne uformelle netværk kan også ses som en strategi, der udover modstanden mod

Dominikanske husarbejdere i Spanien mødes søndag eftermiddag. Foto: Gina Gallardo Rivas

den stat, der ikke giver arbejdstilladelse til at arbejde i andre sektorer (for eksempel Spanien), og de familier, der ikke overholder aftalte arbejdstider og lønninger (for eksempel nogle spanske familier), også udfordrer herskende kønsideologier og -diskurser. På trods af de mange ulemper, der placerer migrant-hushjælpen som et isoleret, strukturelt marginaliseret, sårbart individ,

repræsenterer mange hushjælpsmigranter sig selv som aktivt handlende kvinder, der ved hjælp af alle forhåndenværende ressourcer – blandt andet uformelle netværk, opsparret kapital og familie derhjemme – i nogen grad er i stand til at få det bedste ud af en dårlig situation. Som forsker kan der derfor være god grund til, som Michelle Gambourd (2000) anfører, at forholde sig

kritisk til 'offergørelsen' af husarbejderen, der fratager disse kvinder enhver form for livserfaring, der kan have gjort dem i stand til at håndtere deres oplevelser i udlandet.

TRANSNATIONALISERINGEN AF HUSLIGE OG MODERLIGE PLIGTER

Hjemmet opfattes generelt som det felt, hvor patriarkalsk kultur udfoldes og reproduceres; husarbejde som noget meget lokalt, der hører privatsfæren til (Howard 2001). Når kvinder bevæger sig over grænser for at tjene penge på de aktiviteter, de normalt har udført uden løn, overskrider de imidlertid også grænserne for begrebsliggørelsen af det huslige/hjemlige felt, hvorved lokale ideologier vedrørende forsørger- og moderroller transnationaliseres. Man kan for eksempel hævde, at transnationaliseringen af husmoderlige pligter udfordrer vores opfattelse af moderrollen. Med udgangspunkt i asiatiske migrantkvinder i Mellemøsten har antropologen Michele Gambourd analyseret sig frem til følgende fortolkningskæde: Migrantkvinder drager omsorg for (mindst) to grupper af børn, og det på to forskellige måder: de passer deres arbejdsgiveres unger for penge, hvorved de bliver i stand til at forbedre deres egne børns materielle levevilkår. Ved at påtage sig forsørgerrollen udsætter de sig imidlertid samtidig for kritik: for hjerteløst at efterlade deres børn og mænd i deres grådighed efter penge eller jagt på nye kønsroller. Hjemme i landsbyerne begynder mændene at drikke og bliver ude af stand til at tage sig ordentligt af børnene. Repræsentationen af fordrukne og af-maskuliniserede mænd følges ofte af et billede af forlystelsessyge, promiskuøse kvinder, der – hævdes det lokalt – må have tjent deres penge på prostitution (Gambourd 2000).

Det gør sig også gældende i den Dominikanske Republik, hvor hårdtarbejdende migrantkvinder pålægges skylden for deres mænds druk, skørtejageri og formøbling af hjemsendte penge på spilleri. Dette billede

er yderligere blevet forstærket af nationale og internationale mediers fokus på trafikking i prostitution, mens migrantkvinders arbejde som hushjælp ikke rigtigt 'sælger' og derfor stort set forbigås. Det samme gælder det faktum, at drikfældige mænd var glade for flasken, *før* deres børns mødre valgte at migrere, og at mænds manglende forsørgerevne og voldelige adfærd ofte er årsagen til, at kvinderne blev nødt til at tage af sted.

Myter om kvinders seksuelle promiskuitet tjener naturligvis det formål at begrænse kvinders mobilitet, en begrænsning dominikanske kvinder forholder sig taktisk til ved at fortolke og italesætte deres mobile livs- og arbejds erfaringer i forhold til det sted de befinder sig. På lejlighedsvise besøg i den Dominikanske Republik fremstilles arbejdsbetingelserne i Spanien altid som 'hårdt døgnarbejde' i en stærkt overvåget og begrænset sfære. Møder man kvinderne her, vil deres fortællinger underbygge offergørelsesesten. I Spanien understreger kvinderne i højere grad deres frihed – til at tjene penge, til at sige deres arbejdsgivere imod, og til at organisere sig. De meget forskellige genrer, kvindernes færden i det transnationale sociale rum muliggør, gør det også muligt at forstå logikken: Hvordan skulle en kvinde, udsat for familiens og det omgivende samfunds fordømmelse, dog være i stand til at være promiskuøse, hvis de hele dagen er spærret inde i deres arbejdsgiveres hjem?

I Spanien marginaliseres dominikanske kvinder fra fattige landområder af den dominikanske elite, der ikke vil identificeres med dårligt eller ligefrem 'udfordrende' klædte kvinder, der hænger omkring i storbyens parker, når de endelig har fri. Blandt andet fordi de oftest bor, hvor de arbejder, og derfor ikke har andre steder at være, hvis de skal være fri for deres arbejdsgiveres blik. Da deres indkomst er ringe og deres mulighed for at udøve politisk lobbyarbejde for den dominikanske stat er begrænset, 'rækker' staten ikke i samme grad 'ud' efter

denne gruppe migranter, som det er tilfældet med de etniske entreprenører og hjemstavnsforeninger i New York. Alligevel får mange af disse kvinder at sende penge hjem til deres børns uddannelse, at spare sammen til at bygge sig et 'eget' hjem, og at organisere sig sammen med andre kvinder i samme situation nationalt og internationalt. Den identitet og gruppesolidaritet, der opbygges i organisationer som for eksempel AMDE, Foreningen for Dominikanske Migranter i Spanien, der skønt dannet af dominikanske kvinder organiserer husarbejdere fra alle latinamerikanske lande, handler trods reference til Den Dominikanske Republik mindre om det oprindelige hjemland end om at trække sig selv og hinanden op med hårene gennem kurser i selvrespekt eller computerteknologi. Heri adskiller den kvindelige migrantorganisation sig væsentlig fra dominikanske hjemstavnsforeninger, der næsten altid sigter på at etablere relationer til den dominikanske elite og, måske endnu væsentligere, at skabe sig selv en plads i denne elite.

KONKLUSION

Det er en grundlæggende antagelse i migrationsstudier, at mennesker migrerer for at finde bedre livsomstændigheder.⁷ Det er imidlertid yderst sjældent, at studierne tager udgangspunkt i det komplekse felt af livsomstændigheder og handlinger, der skal til for at leve og overleve i verden (Sørensen og Olwig 2002). Transnational migrationsforskning er kommet et godt stykke vej i forståelsen af mobilitet og skabelsen af lang-distance sociale netværk og relationer. Indtil videre har denne forskning ikke desto mindre privilegeret bestemte former for transnational deltagelse, for eksempel etniske entreprenører og politisk lobbyarbejde gennem hjemstavnsforeninger, hvorfor marginaliserede kvinders transnationale netværk er forblevet usynlige.

Analysen af dominikansk migration har vist, hvordan så forskellige forhold som

kroppe (individuelle), stater (nationale) og diskurser (transnationale) knyttes sammen i diskussionen af husarbejdet. Den har også vist, at transnationaliseringen af husmoderlige pligter er blevet et strategisk felt, hvor nye diasporiske identifikationer forhandles. Dette indikerer, at der er forskel på hvordan mænd og kvinder i forskellige klassepositioner forfølger og får adgang til transnationale identiteter, institutioner og ressourcer (Pessar 2001).

Hvad betyder transnationaliseringen af husmoderlige pligter for magtforholdet mellem kønnene lokalt og globalt? Det er et vanskeligere spørgsmål at besvare. Ikke mindst fordi *lokale* forskelle i forholdet mellem kønnene tilsyneladende har indflydelse på, hvilke kvinder der begiver sig ud i selvstændig migration og hvilke, der ikke gør. Mit materiale tyder på, at dominikansk migration til USA har været domineret af familier fra ø-statens mere privilegerede sociale lag, hvor en patriarkalsk familiestruktur er fremherskende. Dominikanske migrantkvinder i Spanien kommer i højere grad fra mere marginaliserede provinser, hvor afro-caribiske, kvindecentrerede familieformer dominerer. Hvis antagelsen er rigtig, et forskningsspørgsmål mit igangværende forskningsprojekt blandt andet søger at besvare, er der noget, der tyder på, at transnational migration ikke nødvendigvis ændrer lokale magtforhold i afsendersamfundet, men i lige så høj grad er en strategi, der sigter på at bevare lokalt opnåede positioner.

Transnational migrationsforskning har været optaget af relationer mellem migrant og deres hjemlige nationalstater. Transnationaliseringen af husmoderlige pligter viser konturerne af et nyt, men endnu uudforsket felt, der handler om forestillinger om moderskab og husarbejde i forskellige nationale kontekster, om relationer mellem migrantkvinder fra forskellige nationer, og om diasporiske organisationsformer der potentielt overskrider nationale fællesskaber.

NOTER

1. Mine tanker omkring forholdet mellem migration og udvikling blev præsenteret på Socialpolitisk Forenings Årsmøde i Middelfart i december 2001. Forholdet mellem diaspora og transnationalisme blev præsenteret på NETLA's vinterseminar i København i februar 2002. Tankerne om køn og transnationaliseringen af husmoderlige pligter er en viderebearbejdning af et konferencepapir 'Mamá actua en pantalla (Mum is on the Screen): Narratives of Longing and Belonging in the Dominican Diaspora' præsenteret i Birmingham i april 2001. Jeg skylder kritiske kommentarer fra praktikere og akademikere stor tak for skærpelsen af min argumentation.
2. Som det vil fremgå af referencelisten er flere af disse publikationer kollektive værker (Portes' artikel er introduktionen til et særnummer af tidsskriftet *Global Networks*, hvor nyere forskning og teori om transnational migration fremlægges). Det komparative udgangspunkt har uden tvivl været af overordentlig stor betydning for udviklingen af transnational teori.
3. Kvinders rolle i modstandskampen mod diktaturet er glimrende beskrevet i Julia Alvarez' roman 'In the Time of the Butterflies'.
4. Dominikanere blev ikke anerkendt som flygtninge i USA (der reserverede denne statuskategori til flygtninge fra kommunistiske regimer).
5. I midten af 1990'erne tjente dominikanske husbestyrerinder i Madrid ca. 3000 kroner om måneden. Da deres arbejdsstilladelse ikke gav dem mulighed for at skifte sektor, valgte nogle at blive 'selvstændige' rengøringskvinder, at arbejde for flere familier, for herigennem at forøge den månedlige indkomst. Andre valgte, grundet et højere lønniveau i Barcelona og Norditalien, at rejse videre.
6. Salazar Parreñas bruger begrebet 'multiple dislocations' som jeg finder mere præcist end min danske omskrivning.
7. Livsomstændigheder er en (dårlig) dansk oversættelse af det engelske begreb 'livelihood'. Livelihoodbegrebet omfatter både økonomiske forhold så som at 'skaffe sig et udkomme', og de livsformer og strategier mennesker benytter sig af for at nå dette mål, dvs. sociale og kulturelle praksisser.

LITTERATUR

- Anderson, Bridget (2001): *Multiple Transnationalisms: Space, The State and Human Relations*. Paper presented at the joint SSRC and ESRC workshop on Transnational Migration, Princeton University, June 29-July 1, 2001.
- Anthias, Floya & Gabriela Lazaridis (2000): *Gender and Migration in Southern Europe: Women on the Move*. Berg Publishers, Oxford.
- Basch, Linda, Nina Glick Schiller & Christina Szanton Blanc (1994): *Nations Unbound: Transnational Projects, Postcolonial Predicaments, and Deterritorialized Nation States*. Gordon and Breach Publishers, Pennsylvania.
- Castles, Stephen & Mark J. Miller (1993): *The Age of Migration: International Population Movements in the Modern World*. Guilford Press, New York.
- Castles, Stephen (1999): International Migration and the Global Agenda, in Appleyard, Reginald (red): *Migration and Development*. International Organization for Migration and the United Nations, Geneva.
- Clifford, James (1994): Diasporas, in *Cultural Anthropology* 9(3):302-338.
- Duany, Jorge (1998): Reconstructing Racial Identity. Ethnicity, Color, and Class among Dominicans in the United States and Puerto Rico, in *Latin American Perspectives* 25(3):147-172.
- Freeman, Carla (2000): *High Tech and High Heels: Women, Work, and Pink-Collar Identities in the Caribbean*. Duke University Press, Durham and London.
- Fuglerud, Øivind (2001): *Migrasjonsforståelse: Flytteprosesser, Racisme og Globalisering*. Universitetsforlaget, Oslo.
- Gallardo Rivas, Gina (1995): *Buscando la Vida: Dominicanas en el Servicio Domestico en Madrid*. Coedición IEPALA/CIPAF, Santo Domingo.
- Gamburd, Michele Ruth (2000): *The Kitchen Spoon's Handle: Transnationalism and Sri Lanka's Migrant Housemaids*. Cornell University Press, Ithaca & London.
- Garrison, Vivian & Carol I. Weiss (1987): Dominican Family Networks and United States Immigration Policy, in Sutton, Constance R. & Elsa M. Chaney (red): *Caribbean Life in New York City: Socio-cultural Dimensions*. Centre for Migration Studies, Staten Island.
- Georges, Eugenia (1990): *The Making of a Transnational Community: Migration, Development and Cultural Change in the Dominican Republic*. Columbia University Press, New York.
- Glick Schiller, Nina Linda Basch & Christina Szanton Blanc (1992): *Toward a Transnational Perspective on Migration: Race, Class, Ethnicity and Nationalism Reconsidered*. New York Academy of Sciences, New York.
- Goldring, Luin (1996): The Gender and Geography of Citizenship in Mexico-US Transnational Spaces, in *Identities* 7(4): 501-537.

- Gonzales, Juan (2000): *Harvest of Empire – A history of Latinos in America*. Penguin Press, New York.
- Grasmuck, Sherry & Patricia Pessar (1991): *Between Two Islands: Dominican International Migration*. California University Press, Berkeley.
- Hendicks, Glenn (1974): *The Dominican Diapora: From the Dominican Republic to New York City – Villagers in Transition*. Teachers College Press, New York.
- Hernández, Ramona & Francisco Rivera-Batiz (1997): *Dominican New Yorkers: A Socioeconomic Profile 1997*. Dominican Research Monographs, CUNY Dominican Studies Institute, New York.
- Howard, David (2001): *Colouring the Nation: Race and Ethnicity in the Dominican Republic*. Signal Books, Oxford.
- Mahler, Sarah (1998): Theoretical and Empirical Contributions. Towards a Research Agenda for Transnationalism, in Smith, Michael Peter & Luís E. Guarnizo (red.): *Transnationalism from Below*. Transaction Publishers, New Brunswick.
- Pessar, Patricia R. (2001): Women's Political Consciousness and Empowerment in Local, National and Transnational Contexts: Guatemalan Refugees and Returnees, in *Identities* 7(4):461-500.
- Portes, Alejandro & Lus E. Guarnizo (1991): Tropical Capitalists: US-bound Immigration and Small Enterprise Development in the Dominican Republic, in Diaz-Briquets, Sergio & Sidney Weintraub (red.): *Migration, Remittances, and Small Business Development*. Westview Press, Boulder, Colorado.
- Portes, Alejandro (2001): Introduction: The debates and significance of immigrant transnationalism, in *Global Networks*, 1(3):181-194.
- Safran, William (1991). Diasporas in Modern Societies: Myth of Homeland and Return, in *Diaspora* 1(1):83-99.
- Salazar Parreñas, Rachel (2001): *Servants of Globalization: Women, Migration and Domestic Work*. Stanford University Press, Stanford California.
- Smith, Michael Peter & Luís E. Guarnizo (red.) (1998): *Transnationalism from Below*. Transaction Publishers, New Brunswick.
- Sørensen, Ninna Nyberg (1994a): *Telling Migrants Apart: The Experience of Migrancy among Dominican Locals and Transnationals*. Ph.D. afhandling, Institut for Antropologi, København.
- Sørensen, Ninna Nyberg (1994b): Transnational

Omtanke: Om behovet for en rejsende kultursociologi, in Damkjær, Søren; Signe Ejersbo og Allan Madsen (red): *Den Kultursociologiske Omtanke*. Akademisk Forlag, København.

- Sørensen, Ninna Nyberg (1999a): Mobile Lebensführung zwishen der Dominikanischen Republik, New York und Madrid, in *Lateinamerika, Analysen und Berichte* 23:16-38.
- Sørensen, Ninna Nyberg (1999b): Fronteras y Puentes: Migración a España desde la República Dominicana y Marruecos, in Wilson, Fiona (red): *Violencia y Espacio Social: Estudios sobre Conflicto y Recuperación*. Publicaciones SRL, Lima.
- Sørensen, Ninna Nyberg & Karen Fog Olwig (2002): *Work and Migration: Life and Livelihood in a Globalizing World*. Routledge, London.
- Torres Saillant, Silvio (2000): *Diasporic Disquisitions: Dominicanists, Transnationalism, and the Community*. CUNY Dominican Studies Institute, Working Paper Series, 1, New York.
- Zlotnik, Hania (1999): Trends of International Migration since 1965: What Existing Data Reveal, in Appleyard, Reginald (red): *Migration and Development*. International Organization for Migration and the United Nations, Geneva.

SUMMARY

The article focuses on Dominican migration, especially the ways in which female Dominican migrant workers in the domestic sector engage in transnational practices. With reference to recent theories of human mobility, the author argues that transnational social space is imbricated with power, which in turn is determined by gender, class and nationality. Entry into transnational social space does not in itself free individual social actors from social constraints rooted in both countries of origin and destination. The transnationalisation of housewifely duties nevertheless leaves housemaids with a certain freedom of manoeuvre.

Ninna Nyberg Sørensen, ph.d., seniorforsker, Center for Udviklingsforskning, København.